

Тетяна ДАВИДОВА,

orcid.org/000-0001-5815-8503

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри практики англійської мови

Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

(Суми, Україна) *tatiadavydova@i.ua*

ФРЕЙМОВА СТРУКТУРА КОНЦЕПТУ GOD: ТЕМАТИЧНА ТИПОЛОГІЯ

Метою дослідження є фреймова структура концепту GOD у художньому просторі вікторіанської доби. Досліджуваний концепт GOD як лінгво-ментальна одиниця, що відображає духовну сферу життя суспільства і специфіку релігійно-міфологічного світогляду вікторіанців, ґрунтується на біблійних догматах християнства, проте децю модифікується у своєму онтогенезі під впливом постулатів англіканської церкви і загальної соціалізації та індустріалізації суспільства, що підтверджується у мові. Художня література вікторіанської доби увібрала в себе ідеї протестантизму, трансформовані в догматику трьох основних течій, а саме лютеранства, кальвінізму та англіканства. Перемежування і взаємовплив релігійних поглядів, безумовно, відображаються у смисловій структурі досліджуваного концепту.

Структура концепту GOD представлена у статті сімома тематичними фреймами, що розкривають основні ознаки референта у межах трьох його аспектів, а саме атрибутивного (що розкриває сутнісні ознаки референта), акціонального (що охоплює діяльнісний аспект), екзистенційного (що висвітлює форму буття референта). Атрибутивний аспект реалізується у фреймі «БОГ як духовний АБСОЛЮТ з НАДМОЖЛИВОСТЯМИ й СУПЕРСИЛОЮ». Акціональний аспект представлений фреймами «ЗЕМНА ІСТОТА у ЗВЕРНЕННІ до БОГА» та «БОГ є ДІЯЧ, що спрямовує свій ВПЛИВ на ЛЮДИНУ або ІНШУ ІСТОТУ». Екзистенційний аспект концепту God розкривається у таких фреймах: «ФОРМА БОГА», «МІСЦЕ ПЕРЕБУВАННЯ БОГА», «СЛУЖИТЕЛІ БОГА на НЕБІ» та «СЛУЖИТЕЛІ БОГА на ЗЕМЛІ», які конденсують інформацію про структуру концепту God в англійській культурі.

Аналіз мовного матеріалу показав, що вікторіанці мають більш-менш традиційне, біблійно зумовлене уявлення про Бога, внаслідок чого досліджуваний варіант концепту GOD, сформований стабільними та маргінальними ознаками, не радикально відрізняється від загальноприйнятого інваріанта і лише незначною мірою передає специфіку хронотопу, що відображається в деяких номінаціях на позначення церковного інтер'єра, одягу священників або уявного вбрання містичних референтів, які імітують побут вікторіанців.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, пізнання, вербалізація, культурний артефакт, етнокультурний досвід.

Tetiana DAVYDOVA,

orcid.org/000-0001-5815-8503

Candidate of Philological Sciences,

Senior Lecturer at the Department of English Practice

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko

(Sumy, Ukraine) *tatiadavydova@i.ua*

FRAME STRUCTURE OF THE GOD CONCEPT: THEMATIC TYPOLOGY

The article aims at studying the frame structure of the GOD concept in the Victorian age belles-lettres space. It's been proved in the article that the studied concept as a linguistic mental unit which reflects the spiritual life of the society and the specificity of the religious-mythological worldview is based on the biblical dogmas of Christianity but is somewhat modified in its ontogenesis under the influence of the postulates of the Anglican church and the overall socialization and industrialization in the Victorian epoch, which is consequently reflected in the language. The Victorian age literature incorporated the ideas of Protestantism transformed into the dogmas of the three main trends – Lutheranism, Calvinism and Anglicanism. Thus, various religious views interconnections surely mirror themselves in the semantic structure of the GOD concept.

The structure of the GOD concept is represented in the article by means of seven frames which reveal the main peculiarities of the referent within the three main aspects: the attributive (showing the essential features of the referent), the actional (revealing the actions of the referent) and the existential one (portraying the form of the being). The attributive aspect is realized in the frame "GOD as a spiritual ABSOLUTE with SUPERABILITIES and SUPERPOWER". The actional aspect is seen in the frames "EARTHLY CREATURE ADDRESSING the GOD" and "GOD EXERTING INFLUENCE on a MAN or OTHER CREATURE". The existential aspect is featured through frames "GOD's FORM",

“GOD’s REALM”, “GOD’s SERVANTS in HEAVEN” and “GOD’s SERVANTS on EARTH”, which completely render the information of the GOD concept in the English culture.

Language material analysis proves that Victorians have a more or less traditional, biblically predetermined understanding of God, whereby the researched variant of the GOD concept, formed by the stable and marginal features, appears not to radically differ from the conventional invariant and only scarcely renders the time frame specificity, such as church interior, clothing of priests or imaginary outfit of mystic creatures offering an idea of the Victorian mode of life.

Key words: cognitive linguistics, cognition, verbalization, cultural artefact, ethno-cultural experience.

Постановка проблеми. Сучасна когнітивна лінгвістика, досліджуючи мовно-мисленнєві процеси людського пізнання, намагається осягнути принципи існування людини у соціумі та визначити роль мови у її взаємодії зі світом. Беручи до уваги тісний взаємозв’язок мови і мислення, оперативними одиницями якого є концепти як конденсат етнокультурного досвіду суспільства, лінгвісти-когнітологи (З. Д. Попова, С. А. Жаботинська, В. А. Маслова), залучаючи здобутки психології, культурології, етнографії тощо, ставлять за мету вивчати мову не лише як засіб комунікації, але й як комплексний феномен, що вербалізує духовне надбання нації і є відбитком її історично-культурного розвитку. Через дослідження концептів як культурних артефактів реалізується антропоцентричний підхід до вивчення мовних фактів, у чому вбачаємо зв’язок статті із загальнонауковими завданнями.

Аналіз досліджень. Огляд джерел підтверджує той факт, що впродовж останніх десятиліть когнітивна наука досягає плідних результатів у вивченні різних концептів як одиниць репрезентації людських знань, серед яких слід назвати загальнонаціональні (О. О. Близнюк), етнічні (А. М. Приходько), етичні (О. В. Кисельова) та індивідуально-авторські (Г. М. Каратєєва). Докладно вивчались концепти соціальної (З. Г. Коцюба), релігійної (Л. Г. Панова), емоційно-чуттєвої (С. Г. Воркачов) та інших сфер людської діяльності. Нині лінгвістика постає перед проблемою пошуку нових шляхів у вивченні способів систематизації знань, їх структуризації, знаходженні кореляцій між мовою та мисленням, моделюванні теоретично обґрунтованих схем мисленнєвої діяльності, опосередкованої мовою, чим визначається актуальність нашої наукової розвідки.

Мета статті полягає у дослідженні фреймової структури концепту GOD в англomовному художньому просторі як абсорбенту етнокультурних знань про надприродну містичну силу. Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

1) інвентаризувати тематичні текстові фрагменти, у яких досліджуваний концепт має своє мовне втілення, та здійснити їх типологізацію у межах виокремлених фреймів;

2) класифікувати фрейми за тематичним принципом;

3) описати особливості фреймового розгортання концепту GOD на матеріалі художньої літератури вікторіанської доби у межах атрибутивного, акціонального та екзистенційного аспектів; у дослідженні задіяно метод концептуального аналізу текстового матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що одними з основних форм представлення концептуалізованих знань про світ у когнітивній лінгвістиці є фрейми (Бабушкін, 1996: 24; Жаботинська, 1999: 12). Під фреймом розуміють ієрархічно організовану структуру репрезентації знань, у якій відображено набуту досвідним шляхом інформацію про деяку стереотипну ситуацію (Бабушкін, 1996: 25) або фіксовану систему параметрів, які характеризують той чи інший об’єкт або подію (Селіванова, 2010: 771). Безумовно, фрейми підлягають певній класифікації.

Враховуючи інвентаризований мовний матеріал, маємо змогу здійснити тематичну типологію фреймів, у яких структурований концепт God. Структура концепту God представлена сімома тематичними фреймами, зазначеними нижче, тоді як у ядрі концепту God вбачаємо три основні аспекти, а саме атрибутивний (що розкриває сутнісні ознаки референта), акціональний (діяльнісний аспект), екзистенційний (форма буття референта) (Давидова, 2010: 53).

ФРЕЙМ 1. «БОГ як духовний АБСОЛЮТ з НАДМОЖЛИВОСТЯМИ й СУПЕРСИЛОЮ», в якому актуалізується атрибутивний аспект концепту. Засобами ідентифікації цього фрейму стають лексичні одиниці для позначення надприродних можливостей референта.

Бог-референт, наділений у вікторіанському світогляді містичною суперсилою, здатний оживляти рослини, вселяючи в них життя. *The dead staff blossomed, and bare lilies that were whiter than pearls. The dry thorn blossomed, and bare roses that were redder than rubies. Whiter than fine pearls were the lilies, and their stems were of bright silver. Redder than male rubies were the roses, and their leaves were of beaten gold* (Wilde, 1994: 96).

Такі дивацтва стосуються не лише природи чи оточення, на які може впливати Бог, але й власне

людини. Підтвердженням цього є метаморфози короля, героя казки О. Вайлда, що спочатку заходить до церкви у злидарському вбранні (*apparelled like a beggar* (Wilde, 1994: 96)), однак вмиль перетворюється на представника вищої касты (*He stood there in the raiment of a king, and the gates of the jewelled shrine flew open, and from the crystal of the many-rayed monstrance shone a marvellous and mystical light. He stood there in a king's raiment, and the Glory of God filled the place* (Wilde, 1994: 97)).

Лексичний маркер *the raiment of a king* (королівське вбрання), який вступає в антонімічні відношення з іншим лексичним маркером *apparelled like a beggar* (вдягнений як злидар), є засобом створення художньої метаморфози у зображенні короля. Проте зовнішні трансформації є наслідком його внутрішніх зрушень, піднесеності його душі, що супроводжується тріумфом усього оточення, сповненим божої благодаті (*the Glory of God filled the place*).

ФРЕЙМ 2. «ЗЕМНА ІСТОТА у ЗВЕРНЕННІ до БОГА», який висвітлює акціональний аспект концепту з пропозиційною структурою «Бог є пацієнс» у предикатно-актантній рамці «людина → дія → Бог» з вектором дії, де Бог виступає як реципієнт. Лексеми *worship, adore, adulate, idolize, deify, glorify, magnify, sing praises* тощо, що входять до однієї семантичної групи (Macmillan, 2007: 73), вербалізують концептуальну ознаку *worship* (поклоніння, шана, обожнювання). Засобами ідентифікації цього фрейму стають лексичні одиниці типу *prayer, confession, rite, ceremony, tabernacle* на позначення дій та ритуалів, спрямованих на Бога-пацієнса, тоді як сам спрямовувач одночасно виступає як агєнс і афектив (Жаботинська, 1999: 15).

He [the young King] stood before the image of Christ [...]. He knelt before the image of Christ [...]. He bowed his head in prayer... (Wilde, 1994: 96).

Концепт *God* актуалізується в зазначеному фрагменті завдяки ключовому компоненту *the image* у значенні *a photograph, painting or other work of art that represents a person or thing* (Macmillan, 2007: 753) для позначення зафіксованого на папері зображення Бога (*of Christ*), якому поклоняються, про що свідчать лексеми *to kneel* (ставати на коліна) і *to bow one's head* (схилити голову), а також до якого звертаються з молитвою (*in prayer*), унаслідок чого ідентифікуємо фрейм 2.

Іншим слотом для наповнення цього фрейму стає молитва як культовий ритуал, як спосіб пошуку захисту чи спасіння від життєвих перипетій, як процедура канонізованого формату, що

супроводжується певними діями, такими як колінопоклоніння, зведення долонь догори, хрещення.

And the young King bowed his head again, and prayed, and when he had finished his prayer he rose up, and turning round he looked at them... (Wilde, 1994: 96).

У релігійно-міфологічному світогляді молитва, звернена до Всевишнього, сягає Божих вух і має рятівну силу. Тим, хто молиться і славить Бога, він дарує свою благодать. У такому разі в контексті активується наступний фрейм.

ФРЕЙМ 3. «БОГ є ДІЯЧ, що спрямовує свій ВПЛИВ на ЛЮДИНУ/ІНШУ ІСТОТУ», у якому також актуалізується акціональний аспект концепту, де виявляється пропозиційна структура «Бог є агєнс» (за Ч. Філлмором) у предикатно-актантній рамці «Бог → дія → людина» зі зворотнім вектором дії від Бога до людини. Ідентифікація такого фрейму в тексті стає можливою завдяки лексемам *blessing, auspices, benevolence* тощо, що вербалізують зазначений аспект концепту *God*.

Сила молитви, спрямованої до Бога, відповідно до релігійних переконань вікторіанців, є магічною і справляє миттєвий ефект, створюючи дива, у чому можна переконатися завдяки тематичному фрагменту, де зображено дивацтва, які надсилає Господь у відповідь на молитву короля.

And lo! through the painted windows came the sunlight streaming upon him, and the sunbeams wove round him a tissued robe that was fairer than the robe that had been fashioned for his pleasure... (Wilde, 1994: 96).

Бог як вінець Всесвіту, висловлюючи подяку за своє шанування, у вайлдівському розумінні здатен керувати силами природи, спрямовуючи їх на користь людини, і дарувати благо найвідданішим своїм прибічникам, про що свідчать перші два тематично марковані контексти. Персоніфікація у тематичному фрагменті сонячного світла (*the sunlight came streaming*) та сонячних променів (*the sunbeams wove a tissued robe*), представлені як дії, скеровані Богом, як його відгук на молитву, як акт божої вдячності й турботи, є одним зі способів метафоричного втілення концепту *God* у тексті.

Екзистенційний аспект концепту *God* представлений фреймами 4–7.

ФРЕЙМ 4. «ФОРМА БОГА», у якому концепт *God* актуалізується внаслідок ідентифікації референта в його матеріальній чи ідеальній формі, свідченням чого можуть слугувати лексеми *idol, image, icon* (Macmillan, 2007: 73) для позначення матеріалізованого втілення божества: *Creator, Almighty, Omnipotence, the Holy Spirit* (Macmillan, 2007: 72), де імплікується ефірна форма Бога, або інші лек-

семи, у значенні яких припускається двоїстість божественної форми (*reincarnation, resurrection, transfiguration* (Macmillan, 2007: 1250, 1592)).

Підтвердженням цих припущень стає наступний мовний матеріал, у якому йдеться про Бога в образі дитини, що приходить до Велетня перед смертю, щоб забрати його до Раю.

Downstairs ran the Giant in great joy, and out into the garden. He hastened across the grass, and came near to the child. <...> on the palms of the child's hands were the prints of two nails, and the prints of two nails were on the little feet. <...> 'Who art thou?' said the Giant, and a strange awe fell on him, and he knelt before the little child. <...> 'You let me play once in your garden, today you shall come with me to my garden, which is Paradise' (Wilde, 1994: 38–39).

ФРЕЙМ 5. «МІСЦЕ ПЕРЕБУВАННЯ БОГА» представлений такими двома доменами: ЗЕМНЕ і ПОЗАЗЕМНЕ, у рамках яких концепт *God* вербалізується в мові через субконцепти *TEMPLE* (храм) як місце зосередження Бога на землі та *HEAVEN* (небеса), що формують окремі смислові блоки.

Для відправлення служби Богу в матеріальному світі традиційно існують спеціальні святі інститути, зокрема церкви, монастирі, каплиці, тобто місця пристанища Бога на землі (домен ЗЕМНЕ), де проводяться певні церемонії та ритуали богослужіння (англ. *church, cloister, convent, priory, monastery*). Храм у вікторіанській культурі (англ. *temple – a building used for worship in some religions* (Macmillan, 2007: 1540)) є духовною цитаделлю, святою фортецею, культовим простором, місцем спокутування гріха, очищення від нього, отже, символом чистоти, захисту й духовного зростання. Переслідуваний король, герой казки О. Вайлда “The young King”, шукаючи прихистку, знаходить його саме в храмі, впізнаваному в контексті завдяки опису його інтер'єру: *on his right hand and on his left were the marvellous vessels of gold, the chalice with the yellow wine, and the vial with the holy oil. He knelt before the image of Christ, and the great candles burned brightly by the jewelled shrine, and the smoke of the incense curled in thin blue wreaths through the dome* (Wilde, 1994: 96).

З іншого боку, ПОЗАЗЕМНЕ помешкання Бога представлено у контекстах, у яких вербалізується субконцепт *HEAVEN*. *They are lost, I tell thee, they are lost. For them there is no heaven nor hell, and in neither shall they praise God's name* (Wilde, 1994: 135).

У зазначеному контексті номінатор ймовірного простору перебування Бога *heaven*, що є слотом фрейму 5, протиставлений номінатору іншого

позаземного простору *hell*, що визначається як місце вічного страждання грішників після їхньої смерті: *the place where bad people are sent to suffer for ever when they die* (Macmillan, 2007: 704). Отже, напрашується висновок, що страждання є невід'ємною частиною людського життя, а той, хто не витримує подібних страждань на землі й чинить хибні кроки, не гідний ані раю, ані навіть пекла (*For them there is no heaven nor hell*).

Навпаки ж, з гідністю поборовши земні випробування, людина заслуговує вічного життя, продовжуючи його у Бога в раю і дістаючи статусу святості. Саме через страждання, знесені в земному житті, загартовується душа втіленого на землі божого творіння задля її кінцевого повернення до царства Божого, прикладом чого слугують богоподібні небесні творіння.

ФРЕЙМ 6. «СЛУЖИТЕЛІ БОГА на НЕБІ» наповнюється завдяки акумульованій у концепті інформації про «небесну ієрархію», тобто прибічників Бога, а саме святих небожителів, статусу яких набули син божий, богоматір, ангели та архангели, великомученики тощо. Підтвердженням цього є така ілюстрація *In the long cedar chests that lined the west gallery of his house, he had stored away many rare and beautiful specimens of what is really the raiment of the Bride of Christ, who must wear purple and jewels and fine linen that she may hide the pallid macerated body that is worn by the suffering that she seeks for and wounded by self-inflicted pain* (Wilde, 1994: 248).

Концепт *God* актуалізується у цьому текстовому фрагменті завдяки лексемі *Christ*, що номінує Бога в одній з його іпостасей *the highest human corporeal concept of the divine idea* (Webster, 1999: 621), імплікуючи святість останнього завдяки перенесеним стражданням. Такого ж статусу набуває наречена Христа (*the Bride of Christ*), яка задля досягнення ореолу святості власноруч вдається до пошуку страждань (*suffering that she seeks for*), навмисно завдаючи собі тілесного болю (*wounded by self-inflicted pain*), у чому вбачається самопожертва заради високих ідеалів і любові до Бога та здобуття шансу до нового воскресіння, що, згідно з релігійними уявленнями, має бути кінцевою метою всіх живих істот (*Resurrection the occasion on which all dead people will be brought back to life at the end of the world, according to the Christian belief* (Macmillan, 2007: 1271)).

ФРЕЙМ 7. «СЛУЖИТЕЛІ БОГА на ЗЕМЛІ» структурує інформацію про земних виконавців божої справи, серед яких слід назвати церковнослужителів, сектантів, представників релігійних меншин.

У вікторіанській культурі служителями Бога на землі залишається духовенство – люди, що мають релігійну освіту та церковний сан, а саме священники (англ. *priest*), єпископи (англ. *bishop*), пріори (англ. *prior*), вікарії (англ. *vicar*): *the priests in their stiff copes crept away from the altar* (Wilde, 1994: 96); *he strode past the Bishop, and climbed up the steps of the altar* (Wilde, 1994: 95–96).

Священник, наділений божою владою, подібно до самого Бога, також здатен дарувати благословення: *All the things in God's world he [the Priest] blessed, and the people were filled with joy and wonder* (Wilde, 1994: 179). Дароване священником благословення, згідно з мовним матеріалом, увінчується радістю й дивом (*joy and wonder*), якими наповнюється людина.

Висновки. Наявність класифікованих нами фреймів, типологізованих за тематичним принципом, у яких конденсовано інформацію про концепт *God* в онтологічному ракурсі, підтверджується у проаналізованих художніх творах.

Структура концепту *God*, представлена сімома фреймами, типологізованими за тематичним принципом, висвітлює три його основні аспекти, а саме атрибутивний (що розкриває сутнісні ознаки референта), акціональний (діяльнісний аспект), екзистенційний (форма буття референта). Атрибутивний аспект реалізується у фреймі 1 «БОГ як духовний АБСОЛЮТ з НАДМОЖЛИВОСТЯМИ й СУПЕРСИЛОЮ». Акціональний аспект представлений фреймами 2, 3 «ЗЕМНА ІСТОТА у ЗВЕРНЕННІ до БОГА» та «БОГ є ДІЯЧ, що спрямовує свій ВПЛИВ на ЛЮДИНУ або ІНШУ ІСТОТУ». Екзистенційний аспект концепту *God* розкривається у фреймах 4–7 («ФОРМА БОГА», «МІСЦЕ ПЕРЕБУВАННЯ БОГА», «СЛУЖИТЕЛІ БОГА на НЕБІ» та «СЛУЖИТЕЛІ БОГА на ЗЕМЛІ»), які конденсують інформацію про структуру концепту *God* в англійській культурі.

Перспективами подальших досліджень є вивчення метафоричного компоненту концепту *God*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. Воронеж, 1996. 104 с.
2. Давидова Т. В. Теоретична модель концепту GOD в англійській мові. *Вісник Київського національного університету. Серія: Філологія*. 2010. № 2. Т. 13. С. 52–57.
3. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки*. 1999. Вип. 11. С. 12–25.
4. Минский М. Фреймы для представления знаний / пер. с англ. Москва, 1979. 152 с.
5. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, 2010. 844 с.
6. Fillmore Ch. Story Grammars and Sentence Grammars: Some Considerations. *Journal of Pragmatics*. 1982. Vol. 6. № 5/6. P. 451–454.
7. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. London, 2007. 1748 p.
8. Webster's New Dictionary and Roger's Thesaurus. London, 1999. 820 p.
9. Wilde O. The Happy Prince and Other Stories. London : Penguin Books Ltd, 1994. 204 p.

REFERENCES

1. Babushkin A. P. Tipy kontseptov v leksiko-fraseologicheskoi semantike yazyka [Types of concepts in the lexical and phraseological semantics of the language]. Voronezh, 1996. 104 p. [in Russian].
2. Davydova T. V. Teoretychna model kontseptu GOD v angliiski movi [Theoretical model of the GOD concept in English]. *Bulletin of Kyiv National University. Philology series*. 2010. № 2, Volume 13. P. 52–57. [in Ukrainian].
3. Zhabotinskaya S. A. Kontseptualny analiz: tipy freimov [Conceptual analysis: types of frames]. *Bulletin of the University of Cherkasy. Series Philological Sciences*. 1999. Issue 11. P. 12–25. [in Russian].
4. Minsky M. Freimy dla predstavleniya znaniy [Frames for the presentation of knowledge (trans. from English)]. Moscow, 1979. 152 p. [in Russian].
5. Selivanova O. O. Lingvistychna entsyclopedia [Linguistic encyclopedia]. Poltava, 2010. 844 p. [in Ukrainian].
6. Fillmore Ch. Story Grammars and Sentence Grammars: Some Considerations. *Journal of Pragmatics*. 1982. Vol. 6. № 5/6. P. 451–454.
7. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. London, 2007. 1748 p.
8. Webster's New Dictionary and Roger's Thesaurus. London, 1999. 820 p.
9. Wilde O. The Happy Prince and Other Stories. London: Penguin Books Ltd, 1994. 204 p.